

Dijkverbetering Lith-Bokhoven

Dijk met maatschappelijke meerwaarde

Belevingswaardenonderzoek

In partnerschap met:

Provincie Noord-Brabant

1. Inleiding

Voor de dijkverbetering Lith-Bokhoven, die zich uitstrekt over ongeveer 23,5 kilometer, heeft waterschap Aa en Maas als voornaamste doel de waterveiligheid te vergroten voor de bewoners en bedrijven in 's-Hertogenbosch, Oss en de omliggende gebieden. Dit wordt bereikt door de dijk te versterken met aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. De directe aanleiding voor dit project is dat het dijktraject Lith-Bokhoven niet langer voldoet aan de nieuwe normen voor waterveiligheid die in 2017 zijn vastgesteld. Het dijktraject is opgenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en in januari 2023 is de verkenningsfase gestart.

1.1 Doel van het onderzoek

In de verkenningsfase wordt er samen met de omwonenden en andere betrokkenen gekeken naar de beste oplossingen voor de dijkverbetering. Om dit inzichtelijk te maken wordt een belevingswaardeonderzoek uitgevoerd. Het afnemen van de enquête helpt het waterschap om in contact te komen met bewoners en gebruikers en hen te informeren over de opgave en het project. De resultaten van de enquête helpen het waterschap om te onderzoeken hoe de toekomstige dijk zo goed mogelijk ingepast kan worden in het landschap. Hiermee maken we de dijk sterk, veilig, passend en klaar voor de toekomst.

1.2 Methodiek

Het belevingswaardeonderzoek is uitgevoerd door middel van een bewonersenquête, die zowel online als fysiek afgenomen zal worden. Voor het invullen van de online vragenlijst zijn direct belanghebbenden persoonlijk aangeschreven en overige belanghebbenden benaderd via lokale kranten, nieuwsbrieven en social media. Naast de online enquête is er een fysiek moment geweest om vragenlijsten afnemen op de dijk. De resultaten van de vragenlijsten worden gepresenteerd in deze notitie, en vertaald in een aantal aanbevelingen. De aanbevelingen zijn verwerkt in het Ruimtelijk Kwaliteitskader.

De uitkomsten van de enquête geven inzicht in wat er wordt gewaardeerd aan de dijk, hoe men de dijk beleeft en welke kansen en knelpunten er zijn. De resultaten van de enquête helpen het waterschap om te onderzoeken hoe de toekomstige dijk goed en met draagvlak ingepast kan worden in het landschap.

Bewoners en gebruikers van de Maasdijk konden deelnemen aan de bewonersenquête van 7 juni tot en met 30 juni 2024. De enquête bestond hiervoor uit 20 vragen. Er is gebruik gemaakt van een variatie in meerkeuze vragen, open vragen en een interactieve kaart. Het onderzoek is uitgevoerd door Royal HaskoningDHV en Witteveen+Bos, in samenwerking met Robbert de Koning en de opdrachtgever, waterschap Aa en Maas.

2. Resultaten

In de periode dat de enquête online stond hebben 319 omwonenden en belanghebbenden de enquête ingevuld. De 20 gestelde vragen vallen in 5 verschillende thema's:

- algemene vragen;
- beleving van de huidige situatie;
- gebruik van de dijk en omgeving;
- wensen voor de toekomst;
- overige opmerkingen.

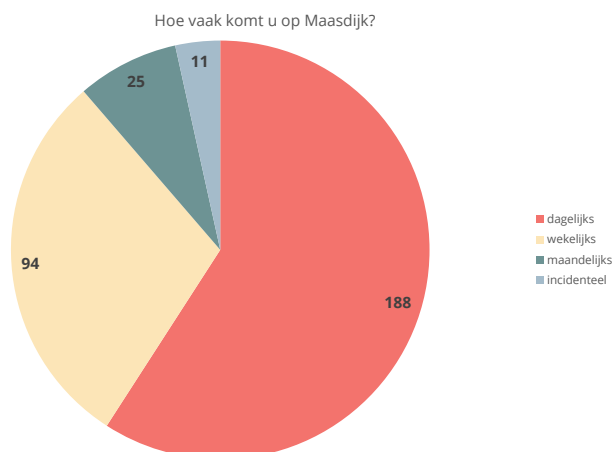
De enquête is bijgevoegd als bijlage I bij deze notitie. De complete dataset met antwoorden wordt als los bestand aangeleverd en is leesbaar in GIS-software.

In deze notitie worden de uitkomsten van de enquête per thema en per vraag toegelicht. Het gaat daarbij om uitkomsten op hoofdlijnen.

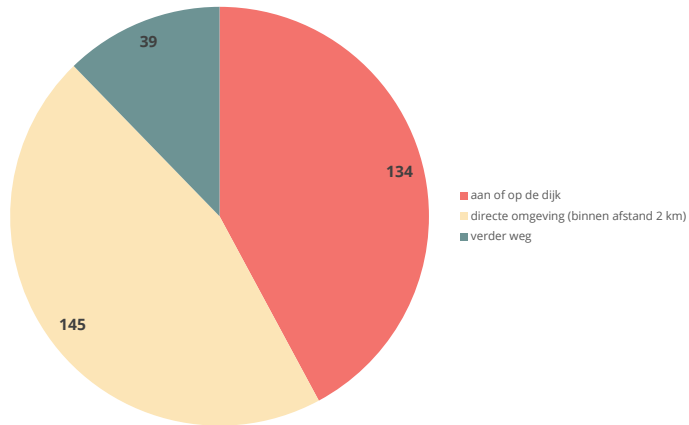
2.1 Algemene vragen

Om een beeld te krijgen van wie de respondenten zijn, werd in de enquête een aantal algemene vragen gesteld. Het overgrote deel van de respondenten is particulier. Zes respondenten geven aan namens een organisatie of bedrijf de enquête in te vullen. De enquête is voornamelijk ingevuld door mensen uit de omgeving. Zo'n 46 % van de invullers woont binnen 2 kilometer van de dijk en 42 % van de respondenten woont zelfs aan of op de dijk. Meer dan de helft van de respondenten komt dagelijks op de dijk; een kwart wekelijks.

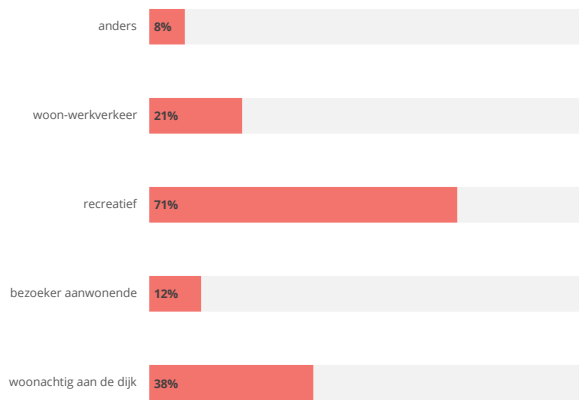
De redenen om op de Maasdijk te komen lopen uiteen. Men kon meerdere redenen opgeven. 77 % van het totaal aantal deelnemers geeft aan voor recreatie op de dijk te komen. Daarnaast is woonachtig zijn aan de dijk ook een grote reden op de dijk te komen, namelijk 38 % van de deelnemers. Wandelen en fietsen zijn de populairste manieren om te verplaatsen over de dijk.

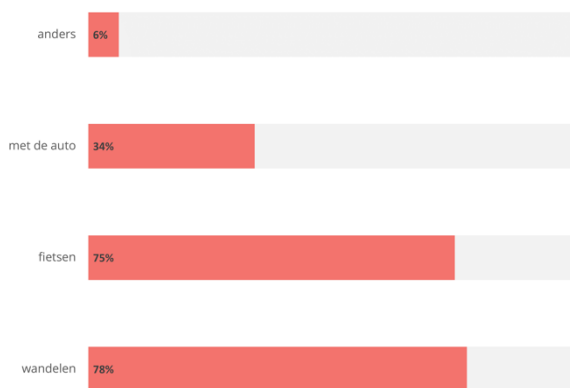
Hoe ver woont u van de Maasdijk?

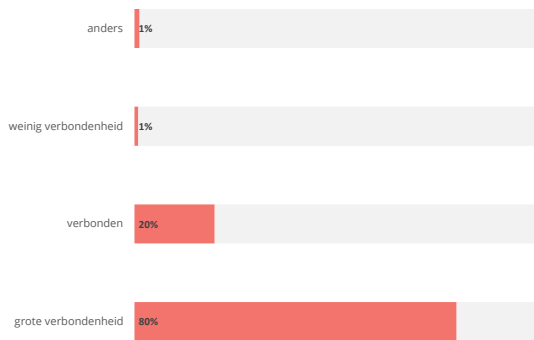
Wat is de reden van bezoek/gebruik van de Maasdijk?

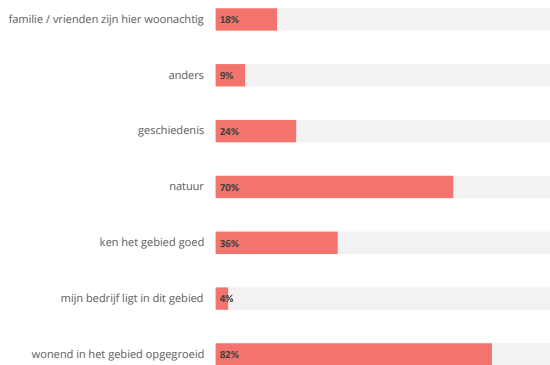
Hoe verplaatst u zich het liefst over de dijk?

In welke mate voelt u zich verbonden met de Maasdijk en/of het omliggende gebied?

Wat is de reden dat u zich verbonden voelt met de Maasdijk en/of het gebied?

In de enquête wordt ook gevraagd in welke mate men zich verbonden voelt met de Maasdijk en omgeving. 80 % procent van de respondenten geeft aan grote verbondenheid met de omgeving te voelen en 20 % voelt zich verbonden. Slechts 1 % geeft aan weinig verbondenheid te voelen. Als reden voor verbondenheid kon men meerdere antwoorden invullen. 82 % geeft aan zich verbonden te voelen omdat ze in het gebied wonen en/of opgegroeid zijn. Ook de natuur wordt hier als belangrijke reden opgegeven: 70 % van de respondenten vult dit in.

2.2 Beleving huidige situatie

Om de beleving van de huidige situatie in beeld te krijgen zijn twee vragen gesteld:

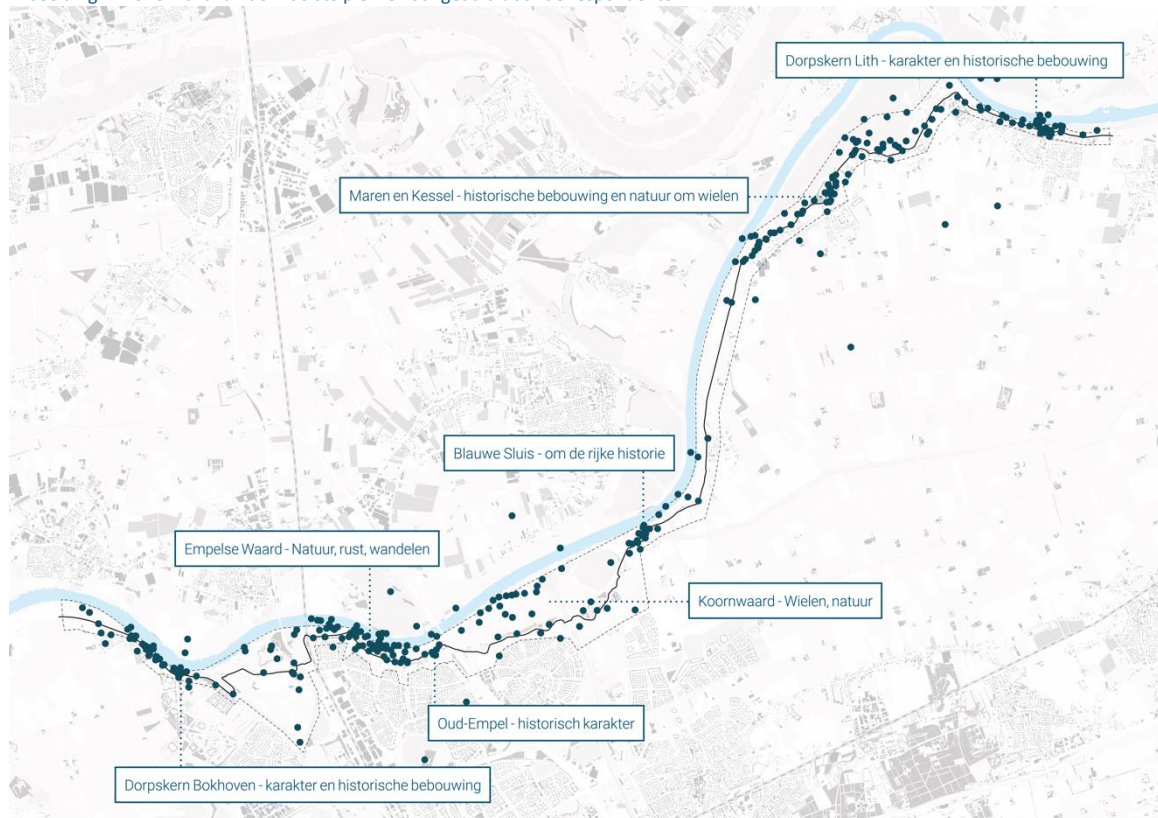
- wat is uw mooiste stukje in het gebied tussen Lith en Bokhoven en waarom?
- welk stukje van het gebied vindt u minder mooi en waarom?

Op een interactieve kaarten kregen respondenten de mogelijkheid om één of meerdere punten per vraag aan te geven. De algemene kaarten geven een globaal overzicht van waar de mooie en minder mooie plekken te vinden zijn. Binnen de antwoorden is een aantal thema's te onderscheiden. Deze zijn ook op kaart weergegeven.

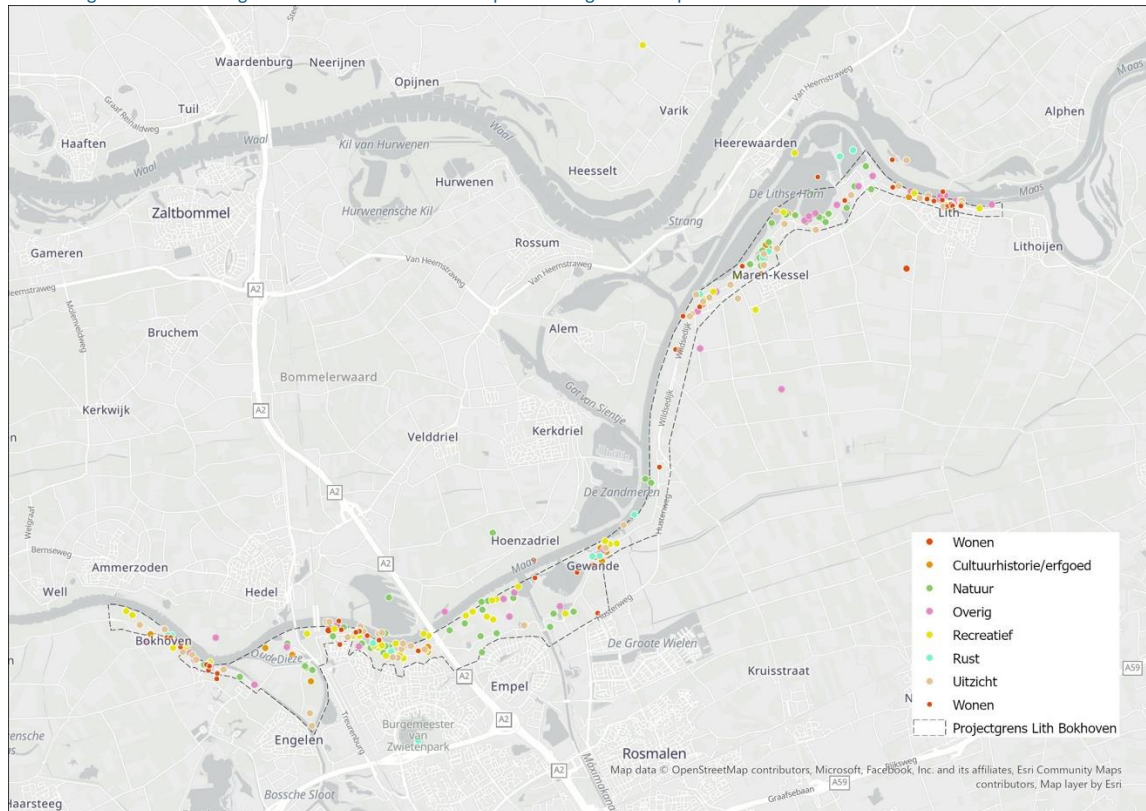
Mooiste stukjes aan de dijk

Op de kaart met de mooiste stukjes in het gebied zijn concentraties te zien rondom Bokhoven, de Empelse Waarden, Oud-Empel, Blauwe Sluis, de oude bebouwing van Maren en Kessel, de Buitenkil en de uiterwaarden bij Lith en het dorp zelf. In afbeelding 2.1 is een overzicht te vinden van het totaal aan aangeduide plekken. In afbeelding 2.2 zijn de plekken gethematiseerd op meest voorkomende thema.

Afbeelding 2.1 Overzicht van de mooiste plekken aangeduid door de respondenten

Afbeelding 2.2 Thematisering van de verschillende mooiste plekken volgens de respondenten

In de antwoorden was een aantal terugkerende thema's te vinden. Onderstaande tabel behandelt deze thema's en geeft een paar voorbeelden van motivaties. In sommige gevallen was de motivatie niet te thematiseren of afwezig. Deze zijn terug te vinden op de kaart als 'Overig'.

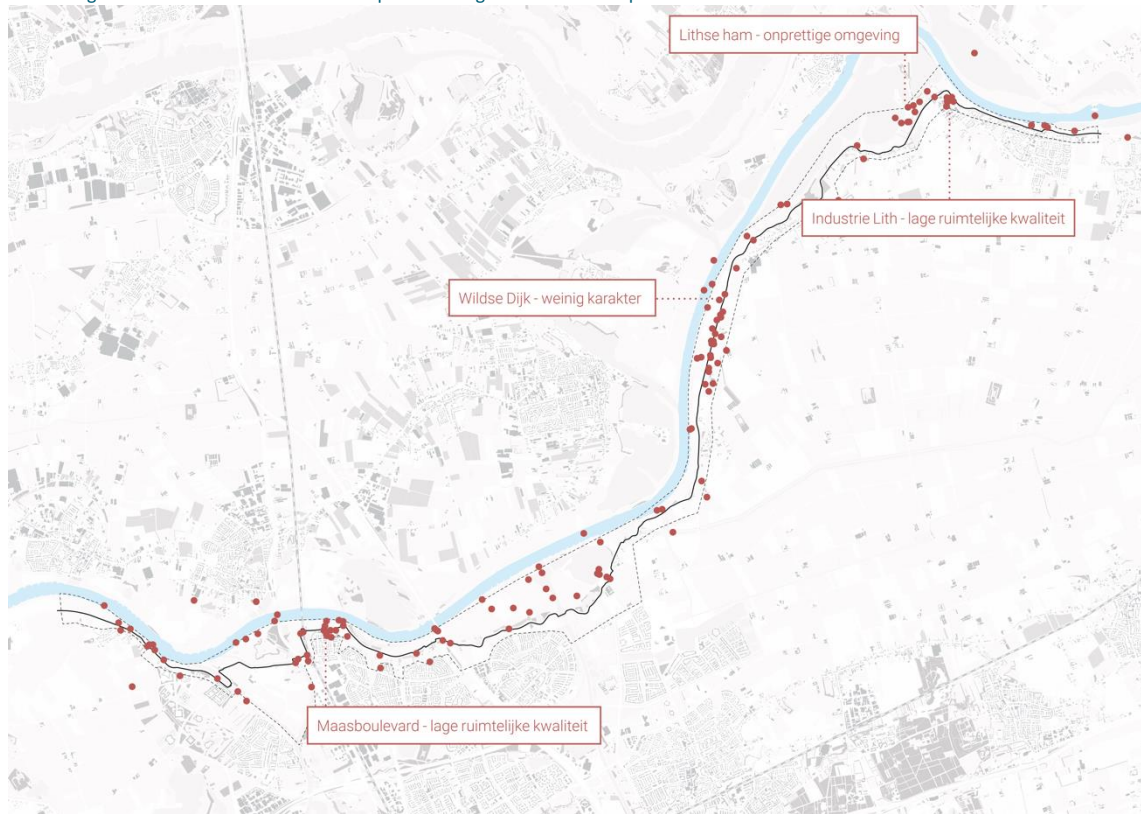
Tabel 2.1 De mooiste stukjes dijk tussen Lith en Bokhoven volgens de respondenten

Categorie	Wat is uw mooiste stukje in het gebied tussen Lith en Bokhoven en waarom?
wonen	<ul style="list-style-type: none"> - ons huis met uitzicht - hier wonen wij - de Kesselsewaard is mijn achtertuin
cultuurhistorie/erfgoed	<ul style="list-style-type: none"> - Fort Crèvecoeur met de rijke historie - Maren-Kessel, je waant je hier 100 jaar terug in de tijd - dorp Lith met de historische lintbebouwing
natuur	<ul style="list-style-type: none"> - groene vingers in de Maaspoort - De Kil, een mooi stukje natuur - binnen- en buitendijkse natuur
recreatief	<ul style="list-style-type: none"> - paden door de uiterwaarden - strandje, een hele fijne plek - stapstenen in de uiterwaarden
rust	<ul style="list-style-type: none"> - Buitenkil, erg rustig daar, puur genieten - heerlijk vanuit de drukte in de natuur
uitzicht	<ul style="list-style-type: none"> - mooi uitzicht vanaf de Maasboulevard - dijk bij de Haverleij met mooi panoramisch zicht - prachtig uitzicht naar de overkant - mooi bochtje met uitzicht

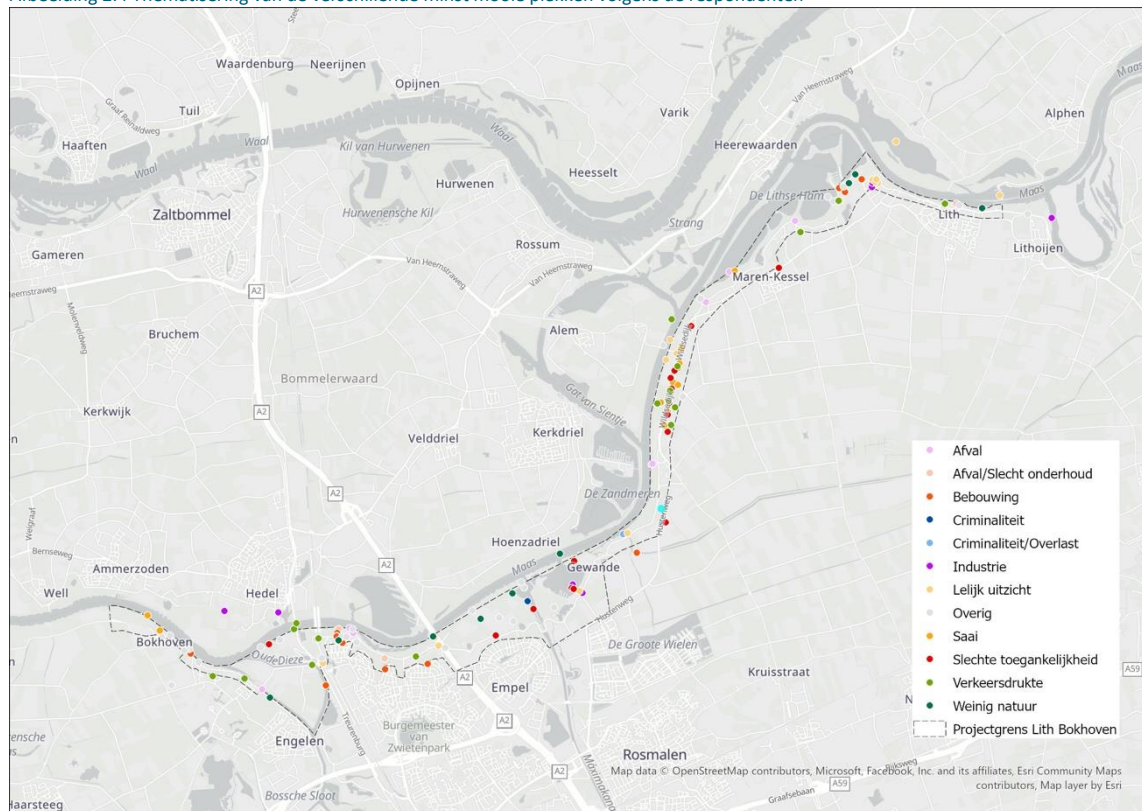
Minst mooie stukjes aan de dijk

Minder mooie plekken zijn aangeduid bij de uiterwaarden van Bokhoven, de Maaspoort, de Wildse Dijk en Lithse Ham. In afbeelding 2.3 is een overzicht te vinden van het totaal aan aangeduide plekken. In afbeelding 2.4 zijn de plekken gethematiseerd op meest voorkomende thema.

Afbeelding 2.3 Overzicht van de minst mooie plekken aangeduid door de respondenten

Afbeelding 2.4 Thematisering van de verschillende minst mooie plekken volgens de respondenten

In de antwoorden was een aantal terugkerende thema's te vinden. Onderstaande tabel behandelt deze thema's en geeft een paar voorbeelden van motivaties. In sommige gevallen was de motivatie niet te thematiseren of afwezig. Deze zijn terug te vinden op de kaart als 'Overig'.

Tabel 2.2 De minst mooie stukjes dijk tussen Lith en Bokhoven volgens de respondenten

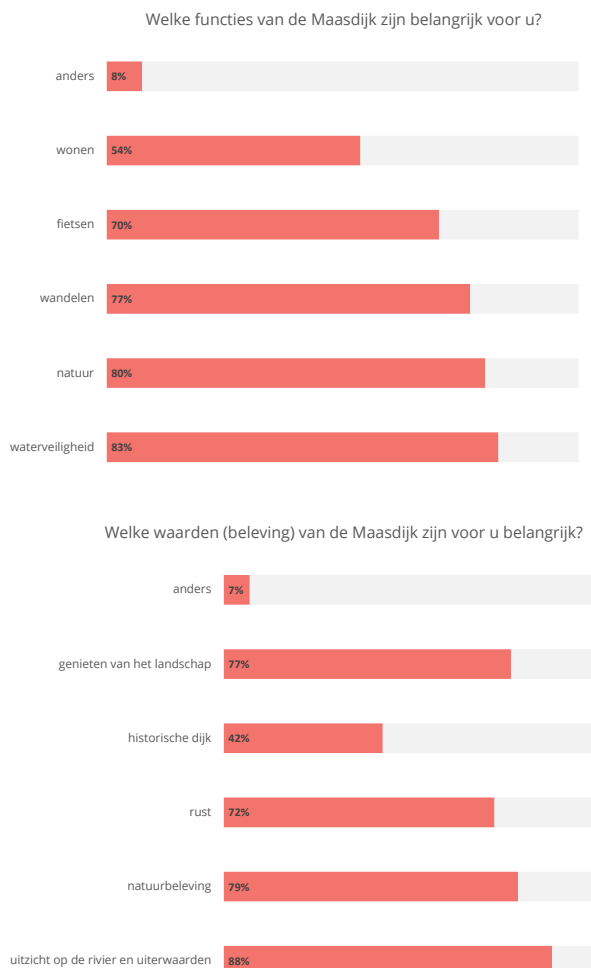
Categorie	Welk stukje van het gebied vindt u minder mooi en waarom?
afval/slecht onderhoud	een berg rotzooi van gebouwde hokken met stukken zeil
bebouwing	er is een toenemende bebouwing aan de overkant, waardoor de rust van voorheen is verdwenen. Veel lichtvervuiling
criminaliteit/overlast	staan vaak auto's met mensen die illegale zaken uitvoeren
industrie	<ul style="list-style-type: none"> - fabriek met in de avond en nacht veel verlichting die vanuit onze woning goed zichtbaar is - opslag zandafgraving heeft felle lampen richting Heesterburgh gericht die 's-avonds verblinden
lelijk uitzicht	<ul style="list-style-type: none"> - sluis mag mooier netter - industrieel stuk. Vervallen, slecht onderhouden. Doorn in het oog
saai	uiterwaard bij Bokhoven. Saai en eentonig
slechte toegankelijk	<ul style="list-style-type: none"> - Koornwaardplas, ontoegankelijk en weinig uitnodigend - het stuk van de Pont in Maren-Kessel tot aan het Wild. Deze dijk verstopt de Maas en het omliggend gebied. Dit gebied kan meer open worden gemaakt door fietsers en wandelaars in de uiterwaarde binnen te laten
verkeersdrukte	Wildse dijk, geen fietspad buitendijks, veel hardrijdend verkeer op dit stuk dijk
weinig natuur	Camping Lithse Ham. Te veel caravans die slecht zijn onderhouden. Geen natuur

2.3 Gebruik van de dijk en de omgeving

Een aantal verschillende vragen over het gebruik van de dijk en omgeving geven inzage in welke functies, waarden en objecten van belang zijn voor de respondenten.

2.3.1 Gebruik van de Maasdijk

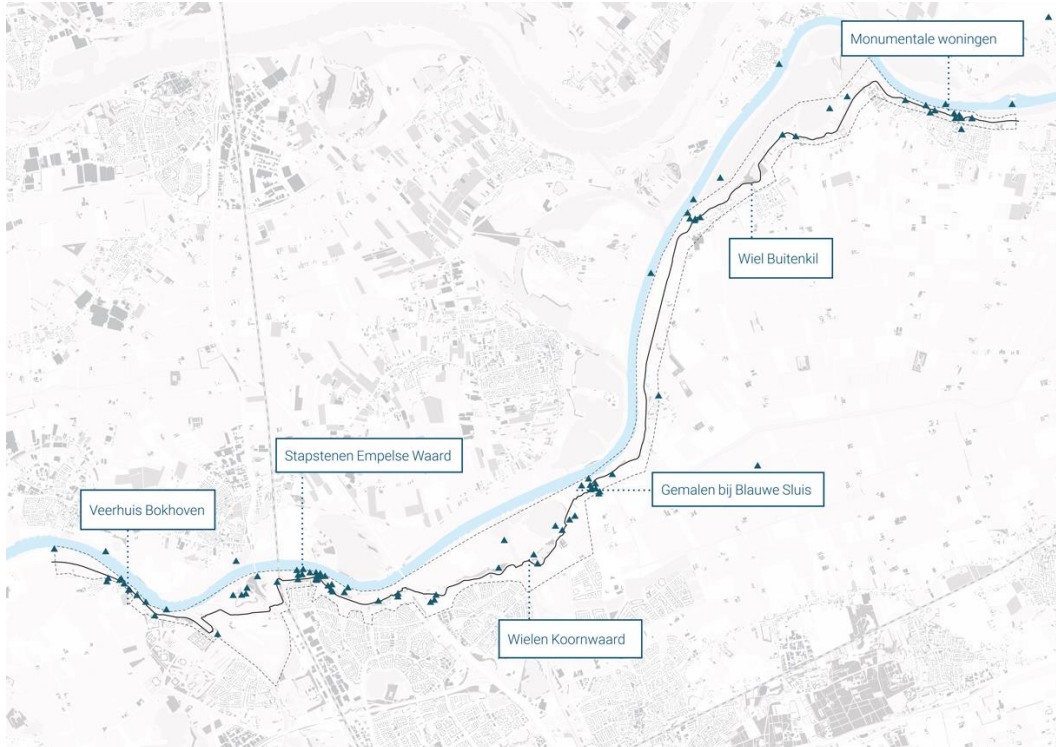
Al eerste werden vragen gesteld over de Maasdijk zelf. Bij deze meerkeuzevragen mochten meerdere antwoorden geselecteerd worden. Op de vraag welke functies van de Maasdijk van belang zijn voor de respondent, vinkte meer dan 70 % de antwoorden fietsen, wandelen, natuur en waterveiligheid aan. Iets meer dan 50 % koos daarnaast voor wonen. Andere functies die genoemd werden waren zwemmen aan het strandje, toegang tot water via de trailerhelling, hond uitlaten en motorrijden. Op de vraag welke waarden van de Maasdijk als belangrijk ervaren werden, tikte meer dan 70 % de opties genieten van het landschap, rust, natuurbeleving en uitzicht op de rivier en uiterwaarden aan. 42 % zag de historische dijk ook als belangrijke waarde. Andere waarden die genoemd werden waren gezelligheid, ontspannen, afwisselend en ruimte.

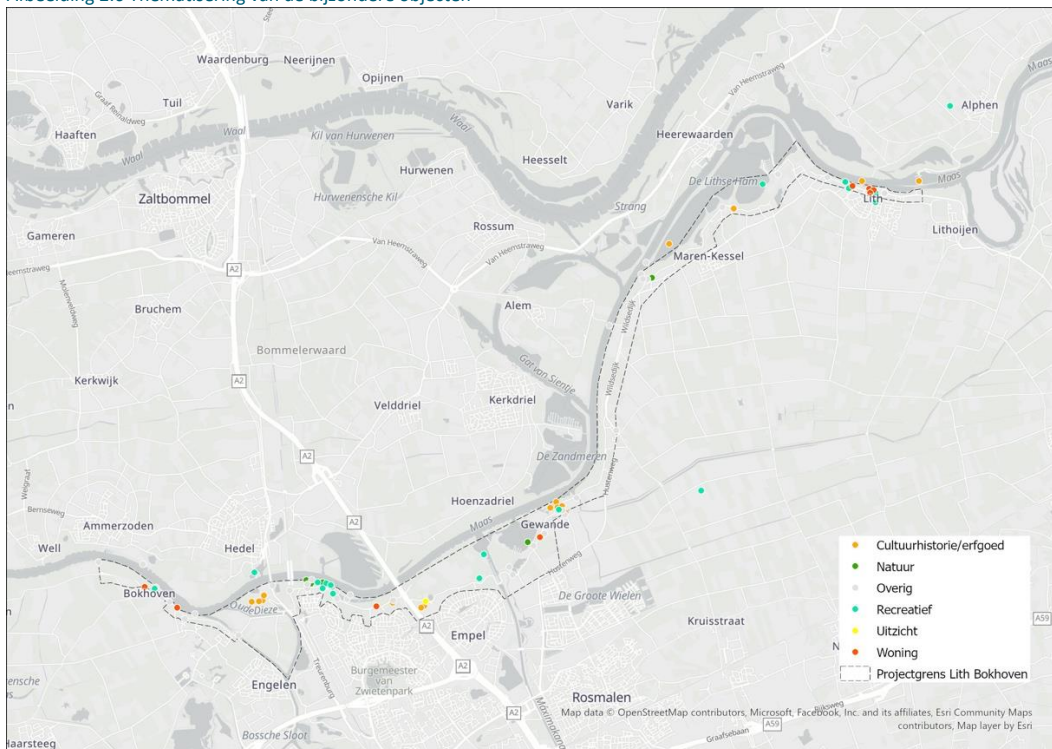
Speciale objecten op of bij de dijk

De respondenten kregen de vraag of er speciale objecten op of bij de dijk zijn waar extra aandacht voor moet zijn. Men kon hier een punt op een interactieve kaart zetten met een toelichting. 32 % van de respondenten heeft een punt op de kaart gezet. De overige 68 % gaf aan geen objecten te weten waar speciale aandacht naartoe moet of gaf aan geen mening te hebben.

Afbeelding 2.5 Bijzondere objecten waar aandacht voor wordt gevraagd

Afbeelding 2.6 Thematisering van de bijzondere objecten

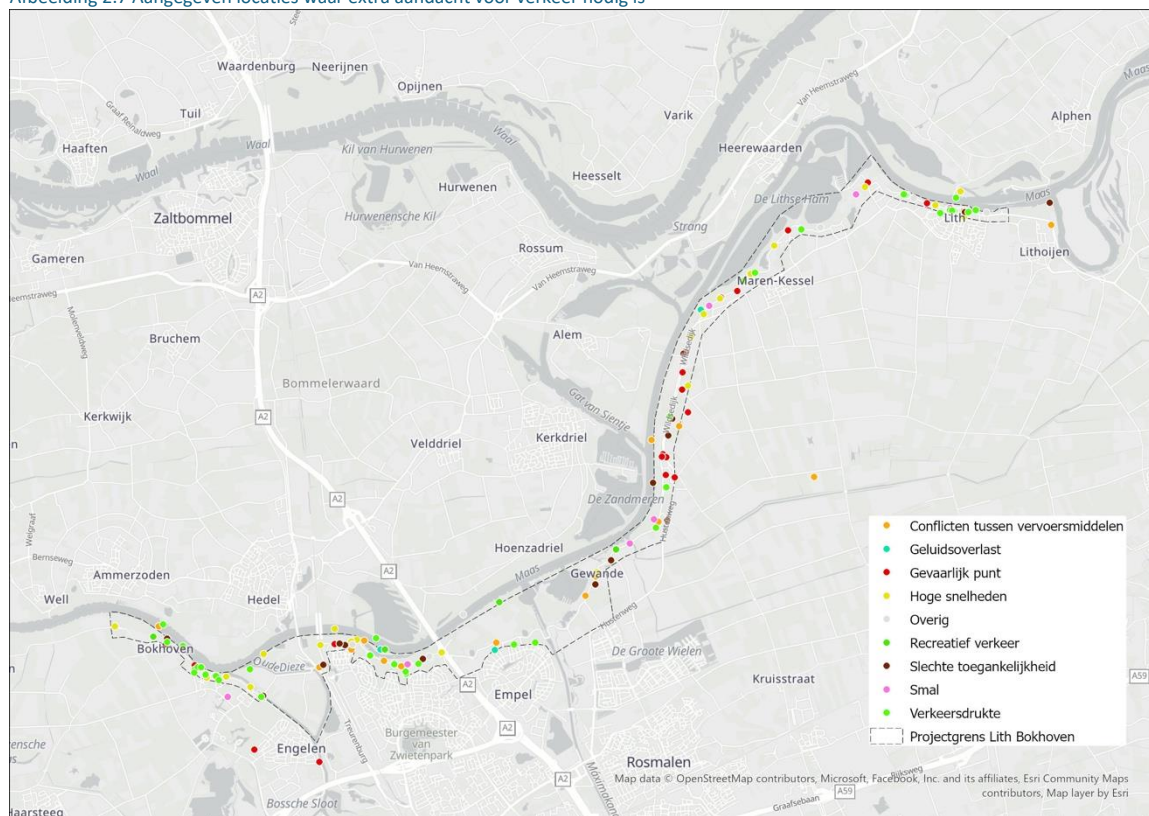
Tabel 2.3 Speciale objecten waar door de respondenten extra aandacht voor wordt gevraagd

Categorie	Zijn er speciale objecten op of bij de dijk waarvoor u extra aandacht vraagt? Zo ja, welke en waarom?
cultuurhistorie/erfgoed	<ul style="list-style-type: none"> - restanten van gemalen met uitlaten op de Maas - Tempel van Empel - Fort Crèvecoeur
natuur	<ul style="list-style-type: none"> - oeverwaluwen, steile wand waar oeverwaluwen broeden - bever en ratten nesten - de bomen langs de Maas: door stormen zijn er een aantal verdwenen, langer geleden zijn er een aantal omgezaagd door RWS. Bomen zijn mooi, maar herbergen ook veel vogels
recreatief	<ul style="list-style-type: none"> - Bakkertje Lith, fijne plek voor terras - waterpomp voor kinderen
uitzicht	zichtpunt op de Romeinse tempel
woning	<ul style="list-style-type: none"> - ons huis aan de Lithse Dijk en de directe omgeving - wonen aan de Bokhovense Maasdijk

Verkeerssituaties

Ook werd de vraag gesteld of er bepaalde locaties of situaties op of bij de dijk zijn waarvoor vanuit verkeers-perspectief aandacht nodig is. 59 % van de deelnemers hebben op de kaart een locatie aangegeven. 41 % van de respondenten had geen locatie in gedachten of gaf aan geen mening te hebben. De aandachtspunten zijn gecategoriseerd in verschillende thema's.

Afbeelding 2.7 Aangegeven locaties waar extra aandacht voor verkeer nodig is

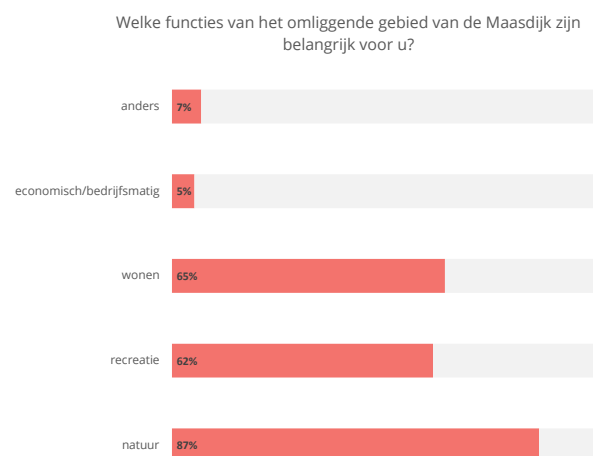

Tabel 2.4 Locaties waar vanuit verkeersveiligheid aandacht voor wordt gevraagd door de respondenten

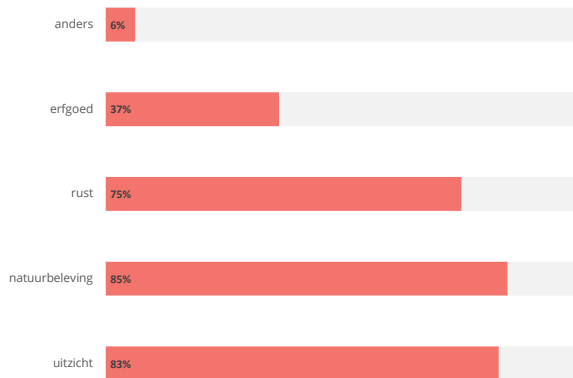
Categorie	Zijn er locaties / situaties op of bij de dijk waarvoor u vanuit verkeer extra aandacht vraagt? Zo ja, welke en waarom?
conflicten tussen vervoersmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> - overstreek voor voetgangers soms druk en onoverzichtelijk als er veel fietsers zijn. Er is geen apart voetpad, dus fietspad moet gedeeld worden - verkeersoverlast wielrenners en motoren
geluidsoverlast	geluidsoverlast motoren
gevaarlijk punt	<ul style="list-style-type: none"> - vaak fietsers op de dijk (80 weg) erg gevaarlijke situaties, geen bord op de weg verboden voor fietsers - kruising Hennen Weide en Bokhovense Maasdijk is erg onoverzichtelijk
hoge snelheden	<ul style="list-style-type: none"> - er wordt op de dijk erg hard gereden door zowel auto's als wielrenners. Dit is gevaarlijk voor overige weggebruikers/aanwonenden. Zeker ook de aansluiting dijk- schuurkerkpad en het pad naar de pont verdienen de aandacht - over de hele dijk bij Bokhoven en Engelen wordt soms te hard gereden
recreatief verkeer	gehele dijk, veel recreatief auto- en motorverkeer. Wens is dat dit minder wordt, kan door enkel bestemmingsverkeer toe te laten en de wegen op de dijk te 'knippen' voor auto's en motoren
slechte toegankelijkheid	<ul style="list-style-type: none"> - doodlopende fietsroute en geen veilige verbinding tussen Maren en het Wild - slechte aansluiting van weg naar fietspad - wij zouden graag zien dat je bij de Koornwaterstraat kan oversteken van Oud-Empel naar Rosmalen toe. Voor de mensen uit Empel is het nu onmogelijk om nog te wandelen naar elkaar en wij zouden ook graag wandelen in het nieuwe natuurgebied - bij het Wild moet je als fietser van de dijk af, erg jammer
Smal	<ul style="list-style-type: none"> - te weinig ruimte voor fietser en wandelaar door drukte in de zomerweekenden van gemotoriseerd verkeer - hier en daar gevaarlijk smal op plekken waar zowel auto als fietser mag komen
Verkeersdrukte	te veel grote groepen motoren en wielrenners

2.3.2 Gebruik van de omgeving

Daarna volgde een aantal vragen over de omgeving van de Maasdijk. Bij deze meerkeuzevragen mochten meerdere antwoorden geselecteerd worden. Op de vraag welke functies van het omliggende gebied van belang zijn voor de respondent, vinkte meer dan 60 % de antwoorden wonen en recreatie aan. Zelfs meer dan 80 % koos voor natuur. Andere functies die genoemd werden waren vissen, agrarisch gebruik en zwemmen. Op de vraag welke waarden van het omliggende gebied als belangrijk ervaren werden, tikte meer dan 70 % de opties genieten van het rust, natuurbeleving en uitzicht aan. 37 % zag erfgoed ook als belangrijke waarde. Andere waarden die genoemd werden waren gezelligheid, uitwaaien en landelijke omgeving genoemd.

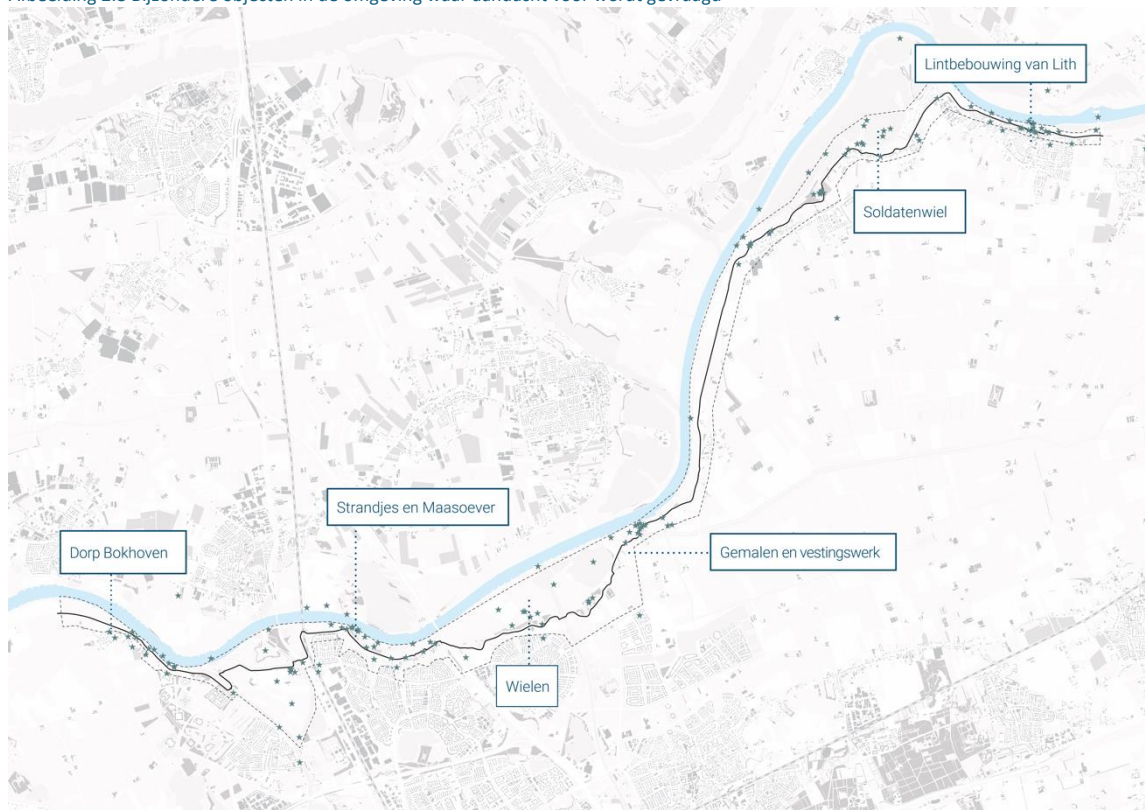
Welke waarden (beleving) in het omliggende gebied van de Maasdijk zijn voor u belangrijk?

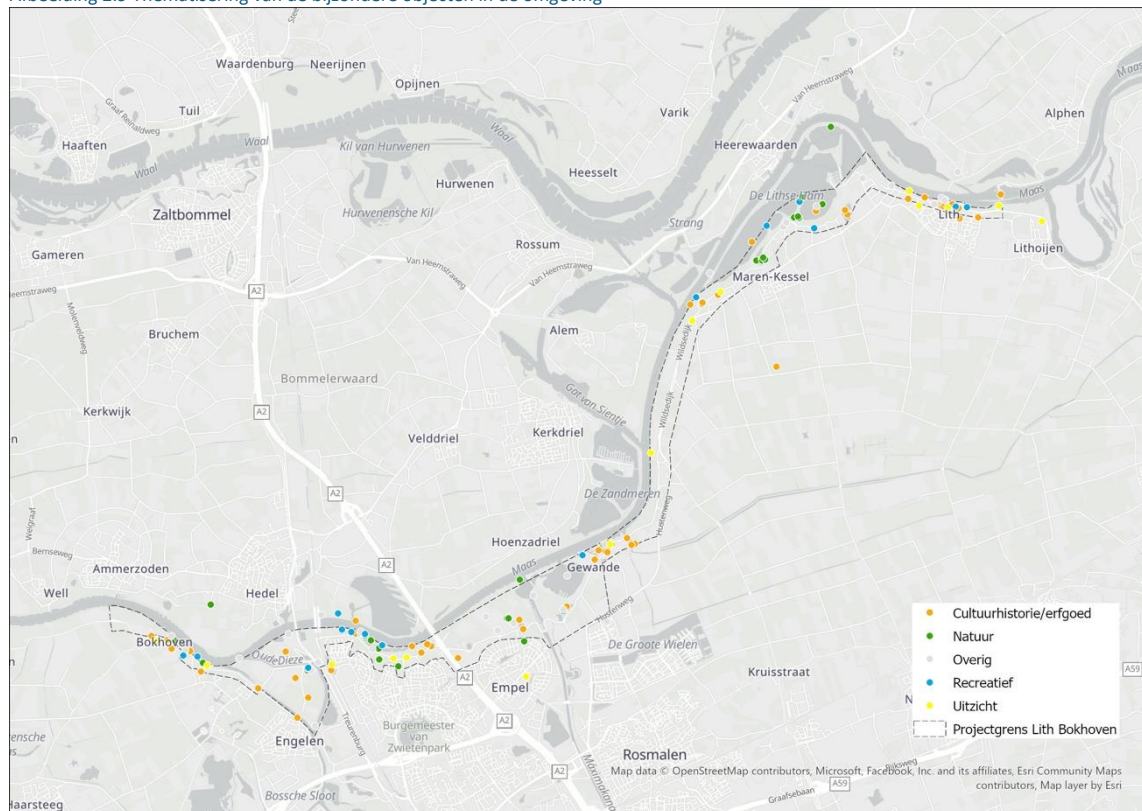
Speciale objecten in de omgeving van de dijk

De respondenten kregen de vraag wat bijzondere objecten in de omgeving van de dijk zijn, of plekken die goed bij het karakter van het gebied passen. Men kon hier een punt op een interactieve kaart zetten met een toelichting. 32 % van de respondenten heeft een punt op de kaart gezet. De overige 68 % gaf aan geen objecten te weten waar speciale aandacht naartoe moet of gaf aan geen mening te hebben.

Afbeelding 2.8 Bijzondere objecten in de omgeving waar aandacht voor wordt gevraagd

Afbeelding 2.9 Thematisering van de bijzondere objecten in de omgeving

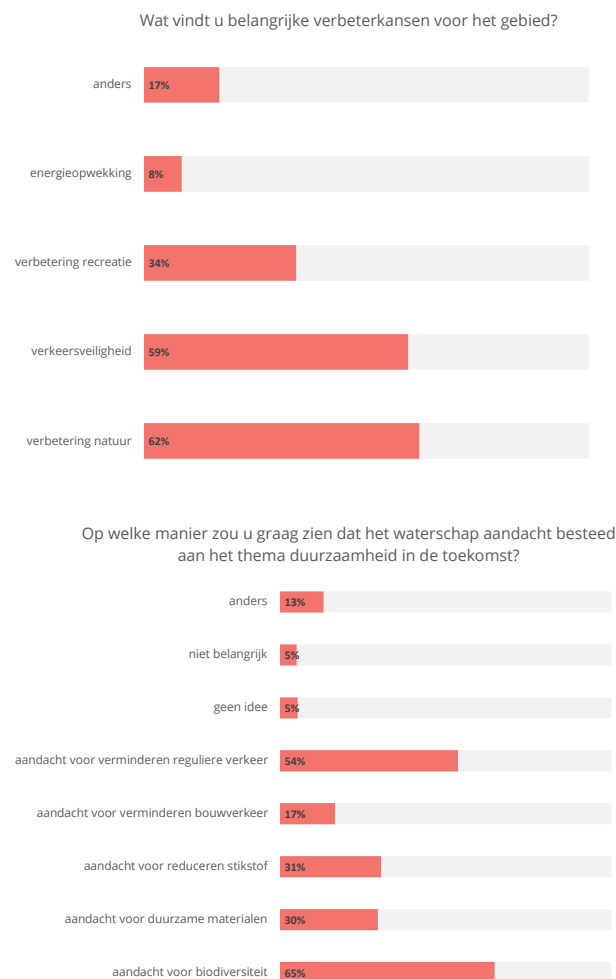
Tabel 2.5 Bijzondere objecten in de omgeving die goed passen bij de plek volgens de respondenten

Categorie	Wat zijn bijzondere objecten in de omgeving van de dijk of plekken die goed passen bij het karakter van het gebied?
cultuurhistorie/erfgoed	<ul style="list-style-type: none"> - molen Zeldenrust behouden - beschermd dorpsgezicht - oude raadhuis. Gezichtsbepalend - molen en oudere panden. Als er woningen worden gebouwd moeten die wel passen in het landschap
natuur	<ul style="list-style-type: none"> - weides tussen het water, koeien aan het water - uitzicht op water vanuit ons huis. Veel verschillende vogels (waaronder ijsvogel) en insecten te zien. Een heerlijke plek om vanuit de tuin tot rust te komen - Buitenkil, ultieme natuur, rust, beleving - de baken bomen langs het water moeten weer beschermt worden deze horen bij de Maas
recreatief	<ul style="list-style-type: none"> - het Veerhuis een restaurant met terras aan de dijk. Dus recreëren - stapstenen, voor een leuk wandelrondeje in de natuur - wandelgebied door de uiterwaarden
uitzicht	<ul style="list-style-type: none"> - mooi uitzichtpunt - uitkijktoren bij de Blauwe Sluis

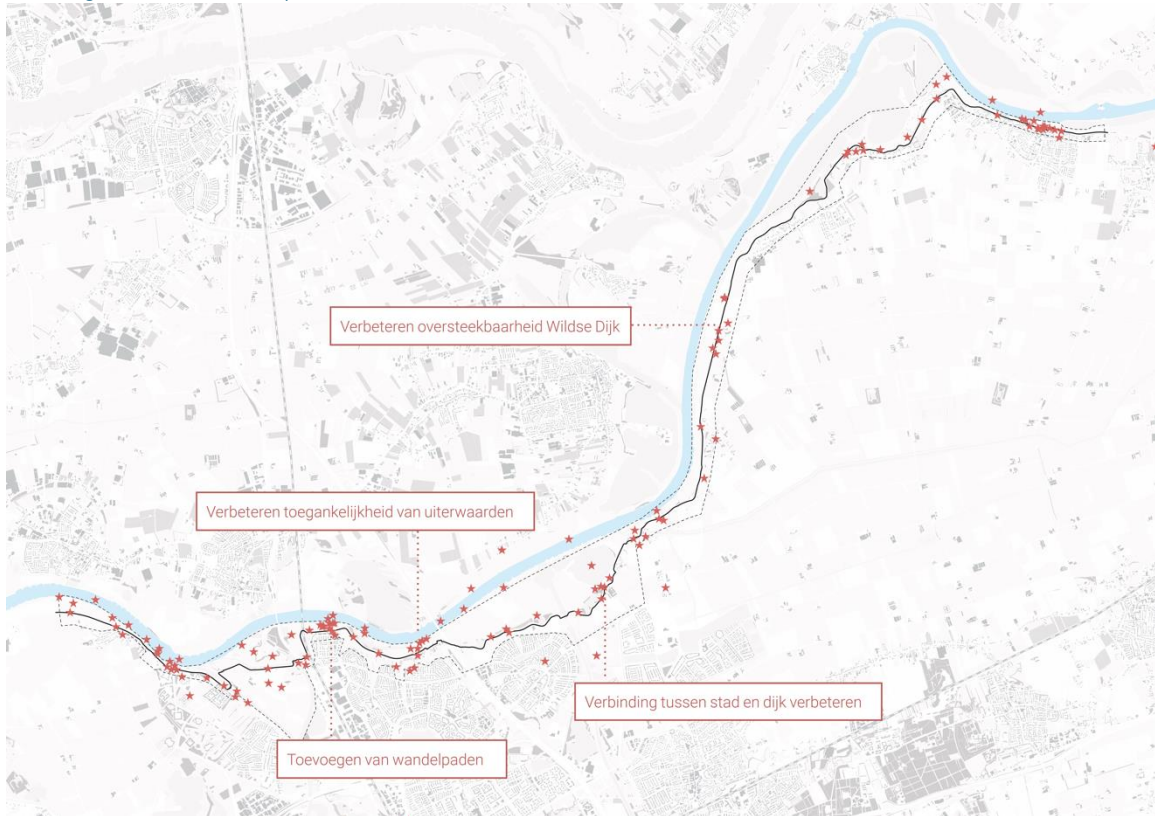
2.4 Wensen voor de toekomst

Wensen met betrekking tot de toekomst zijn in beeld gebracht door drie vragen over verbeterkansen en het thema duurzaamheid. De respondenten is via een meerkeuzevraag gevraagd wat de belangrijkste verbeterkansen zijn voor het gebied. Er mochten meerder opties gekozen worden. De verbetering van natuur en verkeersveiligheid waren de meest aangevinkte antwoorden met 62 % en 59 %. 34 % van de respondenten had daarnaast ook gekozen voor verbetering van recreatie. Energieopwekking was het minst populaire antwoord met 8 %. Overige punten die genoemd werden zijn aanduiding van de paden, meer bankjes, betere toegankelijkheid van natuur en meer maaien. De respondenten is ook gevraagd hoe zij het thema duurzaamheid graag terug zouden zien in de dijkverbetering. Aandacht voor biodiversiteit en verminderen van verkeer werd door iets meer dan de helft van de respondenten gekozen. Een kleiner percentage koos voor aandacht voor het verminderen van bouwverkeer, het reduceren van stikstofuitstoot en het kiezen voor duurzame materialen. 5 % van de respondenten vond het niet belangrijk en 5 % gaf aan geen idee te hebben. Aanvullende opmerkingen hadden betrekking tot opwerk van duurzame energie, stimuleren van het gebruik van de fiets en het tegengaan van watervervuiling.

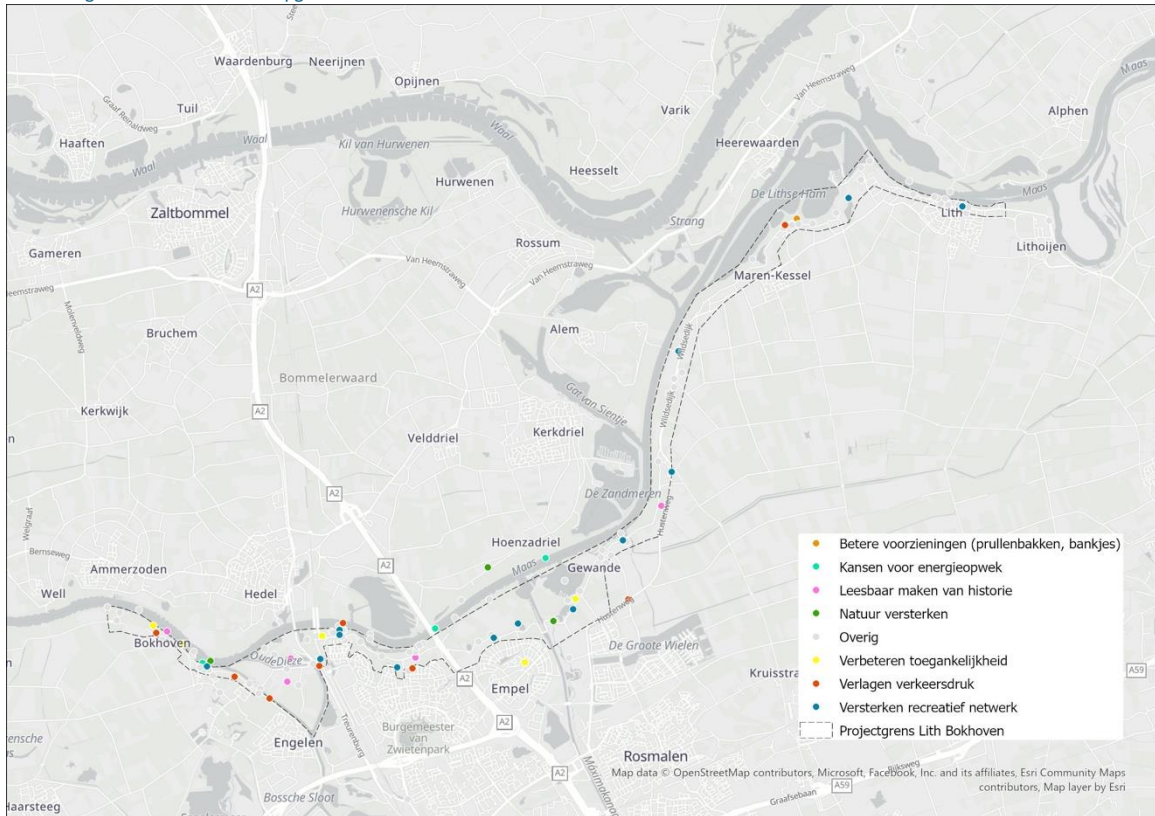
De respondenten kregen ook de kans om op de kaart aan te geven waar in het gebied kansen liggen om functies of waarden te verbeteren. De antwoorden zijn in verschillende categorieën te vatten.

Afbeelding 2.10 Verbeterkansen op de kaart

Afbeelding 2.11 Verbeterkansen opgedeeld in thema's

Tabel 2.6 Verbeterkansen rondom de dijk tussen Lith en Bokhoven volgens de respondenten

Categorie	Op welke plek in het gebied liggen wat u betreft de kansen om de functie of waarden te verbeteren?
betere voorzieningen (prullenbakken, bankjes)	<ul style="list-style-type: none"> - meer bankjes, prullenbakken, speeltoestellen - parkeergelegenheid Lithse ham
kansen voor energieopwek	<ul style="list-style-type: none"> - talud benutten voor energieopwekking passen in beheer en het landschap - energieopwekking bij de spuisluizen
leesbaar maken van historie	<ul style="list-style-type: none"> - gebied rondom fort Crevecoeur, bij voorkeur in lijn met veel breder zichtbaar maken van de zuiderwaterlinie langs de Maas. Ook in de andere dijkversterkingsprojecten - vesting Blauwe Sluis, versterken verhaal oorlog Gelre en Brabant
natuur versterken	<ul style="list-style-type: none"> - beplanting van de dijk voor biodiversiteit - na dijkverhoging, dijken inzaaien met bloemen, en aangepast maaibeleid. Uitwaarden meer divers maken, en niet alleen als grasland voor koeien/schapen
verbeteren toegankelijkheid	<ul style="list-style-type: none"> - bij het Wild het fietspad over de dijk laten lopen - jachthaven. Verbetering zou kunnen zijn openstelling voor publiek in plaats van alleen leden van de vereniging. Ook kan de toegankelijkheid van de natuur rondom de Koornwaard verbeterd worden
verlagen verkeersdruk	<ul style="list-style-type: none"> - de gehele Maasdijk auto-onvriendelijker maken - de gehele route zou motorenvrij moeten zijn
versterken recreatief netwerk	<ul style="list-style-type: none"> - versterken Maasboulevard, Kan veel beter gebruikt worden en natuur met recreatie/horeca combineren - meer horeca aan de dijk. Je zit hier prachtig en horeca ontbreekt sowieso enorm in de Maaspoort. Al is het alleen een koffietruckje met een klein terrasje in de zomer - zoveel mogelijke doorlopende wandelpaden binnendijks

2.5 Overig

Tot slot kon men gegevens achterlaten om op de hoogte gehouden te worden van de voortgang van het project. Ook werd de vraag gesteld of de respondent een tip of aanbeveling heeft voor de dijkverbetering. Uit deze open vraag kwamen onder andere de volgende opmerkingen.

- in de aanloop naar de informatieavond enkele maanden geleden waren slechts de direct aanwonenden benaderd via een brief. Bokhoven ligt echter zo uitgerekt langs de Maas dat je zou kunnen zeggen dat iedere Bokhovenaar direct aan de Maas woont;
- dijkversterking is belangrijk, maar het project is maatschappelijk pas echt geslaagd als je minstens zoveel aandacht geeft aan de meekoppelkansen. Je kunt de ruimtelijke kwaliteit van het gebied de komende 50 jaar maar 1 keer echt verbeteren;
- luister goed naar de mensen die er lang wonen. Zij kennen het gebied en weten waar de zwakke plekken zijn;
- luister echt naar bewoners en laat hen niet alleen participeren uit maatschappelijk verantwoord organiseren. Bewoners zijn er echt niet op uit om hun eigen omgeving te vervuilen of kapot te maken en het belang van water is voor hen best te begrijpen;
- zorg dat het gebied authentiek blijft en geen toeristische trekpleister;
- geef goede uitleg over de aanpassingen die nodig zijn in verband met klimaatverandering;
- zorg dat de uiterwaarden wel toegankelijk blijven voor doorgaande wandelroutes en voor lokale 'ommetjes';
- zoals aangegeven dient er speciale focus te zijn om het autoverkeer te verminderen. De weg op de dijk is veel te smal en wordt veel gebruikt als sluiproute;
- zo veel mogelijk de huidige, soms oude, bomen in stand houden;
- probeer zo min mogelijk afbreuk te doen aan het mooie landschap;
- betrek plaatselijke natuurverenigingen zoals het IVN;
- samenwerking met waterschap in Gelderland: grote uiterwaarden daar kan dijkverbreding aan de Bokhovense kant ruimte bieden;
- zet in op dijkverbetering waar nodig, maar als dijkverhoging op bepaalde stukken niet per se noodzakelijk is, dan dit ook niet doen. Rekening houden met de authentieke huizen op een aan de dijk, alsmede ook rekening houden met het uitzicht van de huizen;
- de charme van de dijk behouden zoals die nu is;
- leer van andere dijkversterkingen. TIWA/GOWA projecten hebben veel problemen met dijkversterkingen en monumenten (oude panden). Zorg voor goede 0-meting-momenten, goede informatie, maatregelen voor trillingen en gebruik historisch landschap als basis.

3. Aanbevelingen

In de resultaten van de enquête komen een aantal zaken vaak naar voren. Om deze samen te vatten formuleren we een aantal aanbevelingen die input zijn voor het Ruimtelijk Kwaliteitskader:

- uitbreiden en versterken van het recreatief netwerk door de uiterwaarden. Hierbij kan gedacht worden aan een doorlopend wandelpad langs de gehele maasoever tussen Lith en Bokhoven;
- het verbeteren van de langzaamverkeersstructuur en oversteekbaarheid rondom de Wildse dijk. Het fietspad ligt hier nu binnendijs en er wordt hard gereden over de N-weg;
- de bereikbaarheid van de dijk en uiterwaarden vergroten voor de bewoners van de steden en dorpen, denk hierbij aan ommetjes vanuit de Maaspoort, Empel en Grootte Wielen;
- de drukte op de dijk is een veel aangehaald onderwerp. Fietsers, wandelaars, motoren, auto's en landbouwvoertuigen maken allen gebruik van de smalle dijk en dit levert conflicten op. Denk na over mogelijkheden die kunnen bijdragen aan een oplossing;
- het landschap en uitzicht vanaf de dijk worden hoog gewaardeerd. Houd dit in stand en zorg voor voldoende rustplekken om van dit uitzicht te genieten;
- de natuurwaarden van de dijk worden vaak benoemd. Onder verbeterkansen hebben meerdere respondenten de bloemrijke dijk aangehaald, wat een mooi initiatief kan zijn binnen deze dijkverbetering;
- de leesbaarheid van het verhaal van de dijk vergroten. Uit de enquête zijn veel plekken naar voren gekomen waar men bijzondere waarde aan hecht, vaak in relatie tot de geschiedenis van de dijk en omgeving. Zo worden de gemalen bij Gewande, Fort Blauwe Sluis en Fort Crèvecoeur en de vele oude boerderijen en dijkhuizen vaak genoemd. Opgemerkt wordt dat de historie breder zichtbaar gemaakt kan worden.

Bijlage: vragenlijst enquête

Deel I Algemene statistieken		
0	Namens wie vult u deze enquête in? Particulier, organisatie, bedrijf.	Multiple Choice.
1	Hoe ver woont u van de Maasdijk? Aan of op de dijk, directe omgeving (binnen 2 kilometer), verder weg.	Categorieën.
2	Hoe vaak komt u op de Maasdijk? Dagelijks, wekelijks, maandelijks, incidenteel.	Categorieën.
3	Wat is de reden van bezoek/gebruik van de Maasdijk? Woon-werkverkeer, recreatief, bezoeker aanwonende, anders nl.	Multiple Choice + aanvullen.
4	Hoe verplaatst u zich het liefst over de dijk? Wandelen, fietsen, met de auto, anders nl.	Multiple Choice + aanvullen.
5	In welke mate voelt u zich verbonden met de Maasdijk en/of het omliggende gebied? Weinig verbondenheid, verbonden, grote verbondenheid.	Multiple Choice + aanvullen.
6	Wat is de reden dat u zich verbonden voelt met de Maasdijk en/of het gebied? Wonend in het gebied, opgegroeid in het gebied, familie / vrienden zijn hier woonachtig, mijn bedrijf ligt in dit gebied, ken het gebied goed, natuur, geschiedenis, anders nl.	Multiple Answer + aanvullen.
Deel II Beleving huidige situatie		
7	Wat is uw mooiste stukje in het gebied tussen Lith en Bokhoven en waarom?	Kaart – pinpointen met opmerking, meerdere antwoorden mogelijk.
8	Welk stukje van het gebied vindt u minder mooi en waarom?	Kaart – pinpointen met opmerking, meerdere antwoorden mogelijk.
Deel III Specifiek over het gebruik van de dijk en omgeving		
Hierna volgen een aantal vragen over het gebruik van de dijk, daarna stellen we deze zelfde vragen over het gebruik van de omgeving.		
9	Welke functies van de Maasdijk zijn belangrijk voor u? Waterveiligheid, natuur, wandelen, fietsen, wonen, ontsluiting gebied, anders nl.	Multiple Answer + aanvullen.
10	Welke waarden (beleving) van de Maasdijk zijn voor u belangrijk? Uitzicht op de rivier en uiterwaarden, natuurbeleving, rust, historische dijk, genieten van het landschap, anders nl.	Multiple Answer + aanvullen.
11	Zijn er speciale objecten op of bij de dijk waarvoor u extra aandacht vraagt? Zo ja, welke en waarom? Nee, geen mening, ja (met locatieprikker).	Kaart – pinpointen met opmerking, meerdere antwoorden mogelijk.
12	Zijn er locaties / situaties op of bij de dijk waarvoor u vanuit verkeer extra aandacht vraagt? Zo ja, welke en waarom? Nee, geen mening, ja (met locatieprikker).	Kaart – pinpointen met opmerking, meerdere antwoorden mogelijk.
Deel III Specifiek over het gebruik van de dijk en omgeving		
Hierna volgen een aantal vragen over het gebruik van de omgeving.		
13	Welke functies van het omliggend gebied zijn belangrijk voor u?	Multiple Answer + aanvullen.

Deel III		
Specifiek over het gebruik van de dijk en omgeving		
	Natuur, recreatie, wonen, verkeer, economisch/bedrijfsmatig, anders nl.	
14	Welke waarden (beleving) in het omliggend gebied zijn voor u belangrijk? Uitzicht, natuurbeleving, rust, erfgoed, anders nl.	Multiple Answer + aanvullen.
15	Wat zijn bijzondere objecten in de omgeving van de dijk of plekken die goed passen bij het karakter van het gebied? Nee, geen mening, ja (met locatieprikker).	Kaart – pinpointen met opmerking, meerdere antwoorden mogelijk.
Deel IV		
Specifiek over het gebruik van de dijk en omgeving		
	Hierna volgen een aantal vragen over het gebruik van de omgeving.	
16	Wat vindt u belangrijke verbeterkansen voor het gebied? Verbetering recreatie, verbetering natuur, energieopwekking, verkeersveiligheid, ...	Multiple Answer + aanvullen.
17	Op welke plek in het gebied liggen wat u betreft de kansen om de functie of waarden te verbeteren?	Kaart – pinpointen met opmerking, meerdere antwoorden mogelijk.
18	Op welke manier zou u graag zien dat het waterschap aandacht besteed aan het thema duurzaamheid in de toekomst? Aandacht voor reduceren stikstof/CO2 emissies, aandacht voor verminderen reguliere verkeer, aandacht voor verminderen bouwverkeer, aandacht voor duurzame materialen, aandacht voor biodiversiteit, anders nl., geen idee, niet belangrijk.	Multiple Answer + aanvullen.
Deel V		
Brede vraagstelling		
19	Heeft u een tip of aanbeveling die u het projectteam van de dijkverbetering wil meegeven?	Open vraag.
20	Op welke manier wilt u in het vervolg betrokken worden bij het project? Nieuwsbrief, informatiebijeenkomst georganiseerd door het waterschap, anders nl. Algemene gegevens - Naam/organisatie - Adres (optioneel) - Telefoonnummer (optioneel) - E-mail (optioneel)	Multiple Answer + aanvullen.
21	Wilt u zich aanmelden voor de nieuwsbrief van het waterschap? Ja, nee.	

Colofon

Onderwerp	Belevingswaardenonderzoek
Status	Definitief – 100%-versie
Datum	5 augustus 2024
Auteurs	██████████
Bijlage	Vragenlijst enquête